

Asia: VN/1972/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

- Rinteen/Marinin hallitusohjelmaan kirjatun mukaisesti valtioneuvosto on laatinut eduskunnalle koulutuspoliittisen selonteon tai ”osaamisen ja oppimisen tiekartan”. Selonteon tarkoituksen avauksessa opetusministeri esitti – tavalla, joka pitkälti heijasteli myös koulustoimijoiden odotuksia riittävästä tulevaisuusnäköymästä ja ennakoitavuudesta – että koulutuspoliittiselle selonteolle olisi saatava samanlainen painoarvo kuin puolustuspoliittisella selonteolla on omassa kategoriassaan tulevaisuusnäköymän hahmottamisessa ja toimijoiden sitouttamisessa keskeisiin valintoihin. Varsinainen painoarvo ja merkitys nyt lausunnolla olevalle luonnokselle (päivätty 8.12.2020) koulutuspoliittiseksi selonteoksi syntyy, mikäli siinä on riittävästi tunnustettu isoja yhteisiä nimittäjä koulutuksen ja osaamisen kehittämiseksi 2040-luvulle, jolloin siihen tulisi vaikuttava (priorisoiva ja ennakoiva) parlamentaarinen sitoutuminen.
- Osittain lausunnolla oleva selonteos luonnos on nyt yleisenä arviona varsin ylimalkainen, eikä siinä konkretisoidu hahmotelmaa aikataulusta eikä suunnitelmaa lisäresurssien tarpeesta ja rahoituksesta tai arviota resurssien uudelleen kohdentamisesta. Selonteossa kyllä viitataan toimenpideohjelmaan, mutta jonkinlainen näköymä koulutuksen resursseihin ja niiden suhteuttaminen julkiseen talouteen konkretisoisi tehtävää ja sen haasteita. Selonteko on myös lähtenyt lausuntokierrokselle osin keskeneräisenä; esimerkiksi jatkuvan oppimisen linjaaminen on jäänyt pahasti kesken, vaikka se on hallitusohjelmassakin esiin nostettu vahva painopiste ja jo prosessissa.
- Selonteon ajoitus on sille tavoitellun painoarvon ja koulutuspolitiikan jäsentämisen sekä toimien marssijärjestyksen asettamisen näkökulmasta osin ongelmallinen. Olisi ollut luontevaa ja koulutuspoliittista keskustelua elvyttävää, mikäli selonteko olisi tehty välittömästi hallituskauden alkuun. Nyt syntyy vaikutelma, että monessa mielessä koulutusjärjestelmän tulevaisuuteen vaikuttavat päätökset – kuten oppivelvollisuuden pidentäminen ja laventaminen ja siihen liittyvä maksuttomuus sekä jatkuvan oppimisen mallintamisen prosessi – on jo lanseerattu suhteuttamatta selontekoon ja siksi sen konkretia ja vaikuttavuus jää osin uupumaan.

- Selonteossa viitataan lukuisiin jo tehtyihin linjauksiin ja menossa oleviin sekä suunniteltuihin ohjelmiin ja prosesseihin kuten selonteon suunniteltu toimeenpanosuunnitelma, suunniteltu toisen asteen koulutuksen toimintaedellytysten ja saatavuuden uudistamisohjelma ja sen tiekartta, suunniteltu korkeakoulutuksen saavutettavuussuunnitelma, Oikeus oppia -kehittämisohjelma, Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visio 2030, korkeakoulujen digitaalisen palveluympäristön visio, kansallinen tutkimuksen, kehittämisen ja innovaatioiden tiekartta, Talent Boost -ohjelma, Koulutus- ja työperäisen maahanmuuton tiekartta 2035, Koulutusviennin tiekartta 2020-23, perustettava kasvatusta- ja opetusalan koulutusten kehittämisfoorumi, Agenda 2030, Euroopan komission Green Deal, Pariisin sopimus, Euroopan ilmastolakiehdotus ja toimialakohtaiset tiekartat vähähiilisyteen. Koulutuspoliittisen selonteon perustelujen esittäminen ja siihen kytkeytyvien linjausten selkeä esittäminen ovat sen vaikuttavuuden keskeinen edellytys. Selontekoon olisi syytä liittää selkeä informaatio ja yhteenveto (myös esitystavalisesti) edellä viitatuista jo olemassa olevista, tekeillä olevista ja selontekoa toimeenpanevista jatkoselvityksistä ja linjauksista, koska ne ovat oleellinen osa selontekoa perustelun, täydentämisen ja toimeenpanon näkökulmista.
- Selonteko on politiikkapaperi, eikä sen esitystavalisesti tarvitse olla tutkimusparin muotoinen. Voi kuitenkin esittää, että selonteon uskottavuuden ja siihen liittyen tiedolla johtamisen ulottuvuuden takia olisi syytä koota esitykseen viitteet niihin keskeisiin tutkimusaineistoihin ja dokumentteihin, joilla linjauksia perustellaan arvolähtökohtien lisäksi. Nyt Lähteet-osio on minimaalinen ja osin sattumanvaraisen oloinen, ja tekstissä viitataan osin epä johdonmukaisesti ja epäselvästi erilaisiin dokumentteihin.
- Selonteon luettavuus ja vaikuttavuus edellyttäisi selkeää yhteenvettoa ja tiivistelmää, jossa esitettäisiin päälinjaukset, aikataulu ja vaiheistaminen, jonkinlainen priorisointinäkemys, vaikuttavuusarvio keskeisistä toimista sekä näkemys selonteon tavoiteltavan vision vaatimista resursseista. Tällä hetkellä koko koulutuksen ja tutkimuksen julkisen rahoituksen määrä on noin 16 mrd. euroa, ja tulevaisuudessa julkisen rahoituksen osuus sote-menoissa kasvaa vääjäämättä väestön ikäsidonnaisten menojen noustessa. Koulutuksen julkisessa rahoituksessa on jo tällä hetkellä perustoiminnan vaarantavia kapeikkoja (kuten lukiokoulutuksen valtionosuuden valtion rahoituksen perusteeton systemaattinen leikkaus sekä ammatillisen koulutuksen perusrahoituksen paikkaaminen kertaluonteisella rahoituksella). Koulutuksen ja tutkimuksen tulevaisuuden rahoitus ei ratkea ilman poliittisia valintoja ja resurssien priorisointia.
- Selonteossa tuodaan vahvasti esiin koulutuksen ja tutkimuksen merkitys suomalaisen yhteiskunnan vakaudelle, demokratialle ja hyvinvoinnille ja niihin liittyen tarve varmistaa riittävä resurssi menetystarinan jatkamiselle. Mitä ilmeisemmin koulutuksen merkityksen tunnistaminen ja tunnustaminen on vaikuttavin yhteinen nimittäjä koulutuspoliittisen tulevaisuuden parlamentarisessa yhteisessä näkymässä.
- Koulutuksen ja osaamisen tunnustetun ratkaisevan merkityksen pohjalta pitäisi selkeästi linjata ainakin yhteinen parlamentaarinen tahtotila julkisen koulutus- ja tutkimusjärjestelmän

suhteellisesta rahoitustasosta pitkällä aikavälillä, digitalisaation rohkeat tavoitteet koulutusjärjestelmälle suhteessa sen saavutettavuuden varmistamiseen, kansainvälisen toiminnan (mukaan lukien koulutusvienti) kunnianhimoiset tavoitteet ja yhteinen konsensus erityisesti varhaisen vaiheen ja perusopetuksen laadun varmistamisesta koulutuksen kulmakivenä.

Kommentit lukuun 2. Visio/tavoitetila – koulutus ja tutkimus kohti 2040-lukua

- Koulutuspoliittisen selonteon visio ja tavoitetila on tavoittelemisen arvoinen ja toteutuessaan varmistaa suomalaisen osaamisen ja yhteiskunnan myönteisen kehittymisen.
- Vision tavoite suomalaisen koulutus- ja osaamistason sijoittumisesta maailman kärkeen on sekä realistinen että tavallaan ainoa mahdollinen tavoite. Visiossa ja selonteossa jää kuitenkin lähes huomiotta, että koulutus ja osaaminen (koulutusvienti) on vision toteutuessa lähes rajaton potentiaali. Suomalaisen yhteiskunnan ja työ- ja elinkeinoelämän vientivetoisuus edellyttää uusien palvelujen ja tuotteiden tekemistä, markkinointia ja myyntiä. Osaamisen palvelujen myynti on sekä koulutuksen ja osaamisen mahdollistamaa että luo edellytyksiä koulutuksen ja tutkimuksen rahoittamiselle.
- Visioon on nostettu jo aiemmin linjaavaksi otettu tavoite siitä, että puolet nuorista aikuisista suorittaisi korkeakoulututkinnon. Tässä ei pidä sortua mekaaniseen ajatteluun: viime kädessä on kysymys monimutkaistuvan yhteiskunnan ja työelämän edellyttämästä osaamisen tason nostosta. Osittain sitä kuvaa korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuuden lisääntyminen, mutta tutkintokategoriassa olisi tarkasteltava myös ammatillisen koulutuksen ammatti- ja erikoisammattitutkintoja ja ylipäätään jatkuvan oppimisen erilaisia kohdennettuja ja henkilökohtaistettuja tapoja osaamisen päivittämiseen ja lisäämiseen.
- Visiossa todetun ”laadukkaan koulutuksen järjestäminen ja hyvät oppimistulokset varmistetaan koko maassa” voisi ehkä paremmin ilmaista siten, että kaikille suomalaisille taataan laadukas ja saavutettava koulutus. Raportissa hyvin esiin tuodun väestökehityksen vuoksi koulutusta on ajateltava nimenomaan tarjottavana palveluna, jonka tarjoamisessa vision edellyttämällä tavalla on pakko ottaa enenevässä määrin käyttöön etäopetuksen ja digitalisaation mahdollistamia toimintamalleja ja käytänteitä ja samalla kehitettävä oppimista ja sosiaalisia taitoja/yhteisöllisyyttä tukevaa etäpedagogiikkaa. Tässä toista vuotta jatkuvan koronavaiheen opetusten analyysi antaa tärkeää tietoa; ylipäätään globaali pandemia on johtamassa monissa asioissa suoranaiseen paradigmojen muutokseen, mitä pitäisi ennakoida vielä vahvemmin.
- Tavoitteiden ja toimenpiteiden osalta on johdannoksi (s. 13-15) koottu hyvin keskeisiä haasteita ja lähtökohtia kuten toisen asteen kyky ja sen edellyttämä joustavuus (miten tämä turvataan?) vastata yhteiskunnan ja työelämän muutoksiin, tarve TKI-toiminnan kehittämiseen (missä voisi huomioida myös tarpeen ammatillisen koulutuksen sovellettuun TKI-ulottuvuuteen osaamisen kasvattamisen ja yrittäjyysvalmiuksien vahvistamisen osana) sekä koulutusasteiden ja -

muotojen välisen yhteistyön helpottaminen rahoitusjärjestelmiä ja tiedonkeruu- ja seurantajärjestelmiä kehittämällä.

- Selonteossa ei ole tällä hetkellä kontribuutiota yrittäjyyskoulutukseen ja sitä kautta avautuvaan työn maailman ja tulevaisuuden rakentamiseen koulutusjärjestelmän tuella. Kuitenkin yhtäältä yksin- ja mikroyrittäminen luo merkittävän osan uutta työtä ja osaamisintensiivinen yrittäjyys luo uusien innovaatioiden pohjalta merkittäviä uusia palvelukonsepteja ja tuotteita liittyen esimerkiksi digitalisaation loputtomaan skaalautuvuuteen ja hiilineutraaliuden edistämiseen. Jälleen on syytä korostaa valitsevan pandemian tilanteessa tapahtuvia muutoksia, joiden kansainvälisessä asiantuntijakeskustelussa on arveltu aiheuttaneet esimerkiksi etätyöskentelyssä jopa viiden vuoden harppauksen.
- S. 15 todetaan, että ”rahoituksen ennakoitavuus ja pitkäjänteisyys ovat edellytyksiä koulutukselle ja tutkimukselle asetettavien tavoitteiden saavuttamiseksi”. Tämä on osa sitä vakautta, jota selonteolla tavoitellaan. Ennakoimattomuudesta on kriittinen esimerkki ammatillisen koulutuksen uuden rahoituslain muuttaminen vuonna 2020 kesken ennakkoon ilmoitetun siirtymäkauden. Vallitseva tilanne on rahoituksen lisääntynyt pirstaloituminen eikä myöskään koulutuksen strategiarahoituselementtejä ole otettu kaikilta osin käyttöön toiminnan kehittämisen strategiseksi tukemiseksi. Olisi perusteltua aloittaa koulutuspoliittisen selonteon askelmerkit tarkastelemalla mahdollisuudet olemassa olevien säädösten ja mallien täysimittaiseen hyödyntämiseen suhteessa tavoitteenasetteluun ja visioon.
- S. 15 todetaan, että ”koulutuspoliittiselle selonteolle laaditaan toimeenpanosuunnitelma. Toimeenpanon seurannassa arvioidaan myös riittävät rahoitustarpeet osana julkisen talouden suunnitelman valmistelua.” Tästä asiasta olisi kohtuullista esittää edes karkea aikataulu, vaiheistus ja rahoitusarvio osana lausunnolla olevaa selontekoa sen konkretisoimiseksi.

Kommentit lukuun 3.1 Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus

- S. 17-19 on kuvattu peruskoulun oppimistulosten heikkeneminen, joka näkyy erityisesti lukutaidossa ja laskutaidossa. Samoin ovat kasvaneet oppilaiden väliset erot kuten sukupuolien väliset osaamiserot, jotka syntyvät peruskoulun aikana, ja yksi OECD-maiden suurimmista maahanmuuttajataustaisten ja kantaväestön oppilaiden välisistä eroista. Kehitys on osin huolestuttavaa ja haastaa viime kädessä sekä osaamistason nostamista että pahimmillaan yhteiskunnan vakautta polarisoitumisen vuoksi.
- Kehityksen taustasyyt ovat moninaiset ja osaltaan liittyvät monessa mielessä varsin homogeenisen suomalaisen yhteiskunnan avautumiseen, kehittymiseen ja yhä jatkuvaan väestön

keskittymiseen erityisesti 1990-luvun puolivälistä alkaen kohti aiempaa paljon heterogeenisempaa ja aiempaa kaupunkilaistuvampaa yhteiskuntaa ja globaalia keskinäisriippuvuutta.

- Koulutuspoliittisen selonteon yksi parlamentaarinen konsensus voisi perustellusti olla varhaisen vaiheen (kotien tukeminen, varhaiskasvatus, esi- ja perusopetus) priorisointi perustavaa laatua olevana kivijalkana sekä yhdenvertaisuuden ja hyvinvoinnin että osaamistason nostolle. Jälleen tämä edellyttäisi resurssien tasoa ja kohdentamista koskevaa näkemystä, jossa vain alku on toteamus siitä, että ”rahoituksen painopistettä siirretään perusrahoitukseen ja pitkäjänteisen kehittämisen tukemiseen avustushakujen sijaan” – mikä sinänsä on kannatettavaa mutta varsin yleisen tason toteamus.
- Kaikesta huolimatta suomalainen koulutus on varhais- ja peruskouluvuosienkin osalta globaalissa vertailussa kärkeä. Selonteossa olisi motivaation ja suhteellisen tilannekuvan vuoksi hyvä tuoda esiin vertailevia faktoja myös tässä ulottuvuudessa. Myös huomio siitä, että ”ensimmäisten havaintojen mukaan [koronavaiheen] poikkeustilanteella on ollut koulutuksellista tasa-arvoa heikentävä vaikutus” on ehkä kaikesta huolimatta turhan negatiivinen: suomalainen koulutusjärjestelmä pystyttiin pitämään toiminnassa, digitalisaatio osoittautui olevan ennakkokäsitystä paremmin hallussa ja nopeasti kevään jälkeen pystyttiin ottamaan käyttöön tukitoimia erityistä tukea tarvitseville. Koulutuspoliittisen selonteon tulevaisuusulottuvuuden kannalta voisi jopa olla perusteltua linjata tarve kehittää etäpedagogiikkaa ja mahdollistaa (sopivassa määrin) etäopetus myös peruskoulussa nimenomaan tulevaisuustaitona sekä kansaiseksi kasvamisen että työelämäosaamisen että jatko-opiskeluvälineiden näkökulmista. Ainakin tämä olisi hyvä punnista koulutuspoliittisessa selontekokeskustelussa, erityisesti kun väestökehitys on jo luonut ja luo kiihtyvästi painetta monien harvaan asuttujen alueiden koulujen lakkauttamiseen, yhdistämiseen ja keskittämiseen.
- Toimenpiteissä todetaan (s. 20), että vakiinnutetaan positiivisen erityiskohtelun rahoitus yhteiskunnallisen eriarvoisuuden tasaamiseksi. Positiivista erityiskohtelua (tai harkinnanvaraista erityistä tukea) voidaan ja on perusteltua käyttää koulutusjärjestelmässä. Erityisesti sen vakiinnuttamisen tapauksissa on oltava hyvin avoimia ja perustelut sekä asian yhteiskunnallinen hyväksyttävyyden on tuotava selkeästi esiin, ettei asia käänny itseään vastaan. Positiivinen erityiskohtelu saa helposti myös arvosidonnaisia ulottuvuuksia (kuten esimerkiksi mieskiintiöt opettajakoulutuksessa).
- Panostukset suomi/ruotsi toisena kielenä (S2) -opetusohjelmaan ovat kannatettavia. Kielivalmiudet ovat tärkeitä yhteiskuntaan kiinnittymisen ja mahdollisuuksien tasa-arvon näkökulmasta. Samalla on kuitenkin perusteltua käydä myös suhteessa koulutuspoliittisen selonteon linjauksiin keskustelu esimerkiksi englannin riittävydestä työkielenä koko skaalalla TKI-asiiantuntijuudesta palvelualan ammatteihin työmarkkinoilla. Selonteossa pitäisi myös linjata näkemystä kielten opetuksen laaja-alaisuuteen ja tulevaisuudessa tarvittavaan kielivarantoon esimerkiksi eurooppalaisten kielten (kuten ranska, saksa, espanja, puola) ja mandariinihiinan suhteen.

Kommentit lukuun 3.2 Toinen aste

Osio: Vahvempaa tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja yhteisöllisyyttä toisen asteen koulutukseen

- Toista astetta koskevassa koulutuspoliittisen selonteon tekstissä korostuu tämä osio eli tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulma, joka sinänsä on myös koko koulutuspoliittisen selonteon vahvin punainen lanka. Painotus on tärkeä, yhtäältä koska tasa-arvo ja yhdenvertaisuus ovat suomalaisen yhteiskuntamallin ytimessä ja toisaalta koska tasa-arvo ja yhdenvertaisuus mitä ilmeisemmin edistävät kansakunnan osaamispotentiaalin mahdollisimman hyvää hyödyntämistä hyvinvoinnin ja elinvoiman maksimoiseksi. Osin ongelmallista on, että tällaisten luovuttamattomien lähtökohtien painotus on paikoitellen johtanut hyvin yleisiin linjauksiin näiden asioiden edistämisestä – ja osin tuntuu, että hinnalla millä hyvänsä, kun rahoituksen tasoon, kohdentamiseen ja priorisoimiseen ei ole esitetty konkretiaa.
- Toisen asteen koulutuksen keskeisiksi asioiksi todetaan perustellusti opintojen henkilökohtaistaminen ja digitalisaatio, uuden teknologian mahdollistamien opetusvälineiden pedagogisesti tarkoituksenmukainen käyttö. Henkilökohtaistaminen olikin esimerkiksi ammatillisen koulutuksen uuden lainsäädännön yksi keskeinen elementti yhdistettynä osaamisperusteisuuteen ja työelämälähtöisyyteen, ja digitalisaatio on kansalaisuuden, jatko-opiskelun ja työelämän näkökulmasta sekä toimintaympäristö että tulevaisuustaito.
- Tuntuu oudolta myös em. painotusten esiin nostamisen näkökulmasta, miten selonteossa dokumentoimatta, suhteuttamatta tuoreisiin koulutus uudistuksiin tai tulevaisuusnäkymään otetaan annettuna hyvin negatiivinen, erityisesti ammatillisen koulutuksen nuoria koskeva polarisoitunut kuva (s. 23). Ammatillisen koulutuksen osalta esimerkiksi rahoitusjärjestelmän palautejärjestelmistä ja eri tahojen tekemistä barometreistä välittyy toisin painottuva todellisuus ja valtavirtainen kuva. Olisi tärkeää, että selonteossa otettaisiin jonkinlainen kontribuutio tuoreisiin ammatillisen koulutuksen lainsäädäntöön ja lukiolakiin, joiden pohjalta toisen asteen koulutusta 2020-luvulla toteutetaan. Erityisesti ammatillisen koulutuksen lainsäädäntö vastaa ainakin ammatillisen koulutuksen kehittämisen ja suuntaamisen näkökulmista moniin niistä haasteista ja tulevaisuuskuvaan tarpeista, joita selonteossakin kuvataan. Vaikuttaa siltä, että ammatillisen koulutuksen takavuosien rahoitusleikkausten vaikutukset edelleen sekoittuvat toimeenpanossa olevaan ammatillisen koulutuksen uudistukseen.
- Selonteossa on jossain määrin vinoutunut näkemys toisen asteen ammatillisesta koulutuksesta, koska siinä ei oteta näkymää siihen, miten suuren osuuden valmistuvista tavoitellaan hakevan jatko-opintoihin ja miten suurta osuutta ammatillisen toisen asteen tutkinnon suorittaneista (mukaan lukien jatkuvan oppimisen räätälöity lisäkoulutus ja ammattitutkintoihin ja erikoisammattitutkintoihin liittyvä osaamisen päivittäminen ja kehittäminen) tarvitaan työ- ja elinkeinoelämässä. Osittain syntyy vaikutelma, että koulutusmuotoa käsitellään alisteisena tavoitteelle korkeakoulutettujen osuuden kasvattamiseksi – viime kädessä on kuitenkin kysymys osaamisen tasosta ja erityisesti olisi otettava kanta ammattitutkintojen ja erikoisammattitutkintojen rooleihin ammattiosaamisen kasvattamisessa. Samalla niiden laadunvarmistukseen pitäisi panostaa.

- Edelliseen havaintoon liittyy selonteon kirjaus (s. 23) ”tavoitteista huolimatta jatko-opintoihin siirtyminen onkin edelleen paljolti kiinni siitä, onko nuorella taustallaan ylioppilastutkinto vai ammatillinen tutkinto”. On kannatettavaa ja tarpeellista, että ammatillisen koulutuksen pohjalta voidaan joustavasti ja tarpeen sekä intressin mukaan edetä korkeakouluopintoihin. Olisi myös hyvä vahvistaa sitä, että peruskoulun päättäneiden valinnat olisivat mahdollisimman avoimia ja nuorten vahvuuksista ja intresseistä lähteviä eivätkä sosiaalisen taustan muovaamia tai stereotyyppisiin mielikuviin pohjautuvia (vrt. s. 24). Asiassa ei kuitenkaan pidä vahvistaa arvoväritteisesti käsitystä ammatillisen koulutuksen ”toissijaisuudesta” vaan on syytä vahvistaa polkua, jolla – jälleen: jatkuva oppimien ja ammatti- ja erityisammattitutkinnot – ammattiosaaminen vastaa tulevaisuuden haasteisiin sen sijaan että ehdottomasti edellyttäisi korkeakoulututkintoja. Tällä hetkellä lukiokoulutuksen funktiona on vain vahvistunut korkeakoulutuksen mahdollistaminen ja työelämään kiinnittyminen korkeakoulututkinnon antaman osaamisen myötä, kun taas ammatillinen peruskoulutus on jo itsessään työelämärelevantti tutkinto – mikä ei poista lisääntyneen jatkuvan oppimisen tarvetta osaamisen päivittämiseen ja suuntaamiseen, minkä takia suurin osa ammatilliseen koulutukseen osallistuvista onkin aikuisia.
- Sinänsä on perusteltua kehittää toisen asteen koulutusta siten, että ammatillinen koulutus antaa aidot ja tosiasialliset valmiudet jatko-opintoihin. Tämä edellyttää myös korkeakouluihin hakeutumisen periaatteiden ja kriteerien tarkastelua. Viime kädessä kuitenkin – mikäli tahtotila on pitää ammatillinen ja lukiokoulutus eri lailla painottuvina koulutusmuotoina, mikä tuntuisi perustellulta – lukiokoulutuksen teoreettisuus ja ammatillisen koulutuksen käytännönläheisyys antavat opiskelijoille erilaisia valmiuksia.
- Toimenpiteissä (s. 24) todetaan, että ”Riittävän opetuksen ja ohjauksen turvaamiseksi sekä opintojen aikaisen tuen varmistamiseksi ammatillisessa koulutuksessa kehitetään edelleen henkilökohtaistamista siten, että siinä voidaan ottaa käyttöön ammatillisen koulutuksen luonteeseen soveltuva positiivisen diskriminaation malli.” Ammatillisen koulutuksen voimassa olevassa lainsäädännössä perusajatus on, että osaamisperusteinen oppiminen ja henkilökohtaistaminen mahdollistavat sen, että osa opiskelijoista voi valmistua hyvinkin nopeasti ja osa tarvitsee huomattavasti enemmän tukea ja ohjausta. Erityisen positiivisen diskriminaation mahdollinen käyttö on huolellisesti avattava ja perusteltava sen yhteiskunnallisen hyväksyttävyyden varmistamiseksi.
- Opetuksen ja ohjauksen varmistamisen tavoite ”yhdenvertaisesti kaikissa maan osissa” (s. 24-25) on lähtökohtaisesti toisen asteen koulutuksessa kannatettava (vaikka parempi ilmaisu voisikin olla yhdenvertaisesti kaikille suomalaisille), mutta herättää jälleen kysymyksen resurssien priorisoinnista ja rahoittamisesta. Mikä on arvio nykytilasta ja millaista lisäresurssia mahdollisesti tarvittaisiin?
- Toimenpiteissä todetaan (s. 25), että ”Kehitetään ammatillisten tutkintojen perusteita ja lukion opetussuunnitelmia niin, että ammatillisten tutkintojen osia tai yhteisten tutkinnon osien osa-

alueita ja lukion opintojaksoja voidaan yhdistellä nykyistä joustavammin opiskelijoiden, jatko-opintojen ja työelämän osaamistarpeiden pohjalta.” Ainakin jossain määrin tämä on perusteltua synergian etsimistä, mutta viime kädessä lukiokoulutuksen korostunut korkeakouluopintofunktio ja ammatillisen koulutuksen työelämärelevanttius asettavat tälle reunaehdot. Edellytyksiä toisaalta antaa se, että työelämän tulevaisuustaitoina nousevat useimmissa arvioissa sosiaaliset ja geneeriset esimerkiksi kieli- ja kulttuuriosaamiseen liittyvät taidot ja kummassakin koulutusmuodossa korostuvat digitalisaatioon liittyvät taidot ja valmiudet. Samaan yhteyteen tehty kirjaus ”varmistetaan, että yhdistelyä voidaan tosiasiallisesti toteuttaa kaikkialla Suomessa, ja kehitetään rahoitusjärjestelmiä tukemaan tavoitetta” haastaa erityisesti niitä koulutuksen järjestäjiä, jotka järjestävät vain lukio- tai ammatillista koulutusta.

- Toimenpide (s. 25) ”Lisätään ammatillisten perustutkintojen yhteisten tutkinnon osien osuutta tutkinnossa tai tarjotaan muulla tavoin mahdollisuus suorittaa nykyistä joustavammin ja laajemmin yleissivistäviä ja perustaitoja vahvistavia osaamiskokonaisuuksia ammatillisessa koulutuksessa” vaikuttaa osin olevan alisteinen korkeakouluihin johtavan jatko-opintopolun vahvistamiselle. Olisi kuitenkin arvioitava, missä määrin tarvitaan edelleen ammattiosaamisen polkua eli ammatillisesta koulutuksesta suoraan työelämään siirtymistä ja siihen liittyen jatkuvaa osaamisen päivittämistä eli jatkuvaa oppimista mukaan lukien ammatti- ja erikoisammattitutkintokoulutus. Toki tarvittavan osaamisen hankkimiseksi on voitava kouluttautua yli koulutusasteiden rajojen. Sinänsä geneeristen valmiuksien lisäämisen tarve on myös työelämän esittämä vaatimus – tosin samaan aikaan esiintyy vahvoja viestejä ammatillisen substanssiosaamisen vahvistamiseksi koulutuksessa.
- Toimenpide (s. 25) ”Kehitetään lukiokoulutuksen rakenteita ja sisältöjä huomioiden ihmisten ja yhteiskunnan sivistystarpeet” on sinänsä ilmeinen lukiokoulutuksen tavoitteiden näkökulmasta. Pohjaksi olisi kuitenkin hyvä tehdä tilannearvio uuden lukiolain näkymästä, jatko-opintofunktion korostumisesta lukiokoulutuksessa ja siten lukion erityisen vahvasta ylioppilaskirjoituskeskeisyydestä ja kuormittavuudesta. Lukiokoulutuksen haaste on sen tietynlainen korostunut välineellisyys jatko-opintoihin valmistavana koulutusmuotona, joka ei välttämättä anna riittävästi sijaa lukion syvällisemmälle kehittämiselle. Lukiokoulutuksen visiota voisi hahmottaa entistä enemmän kriittistä ajattelua, luovuutta ja tiimityöskentelyä huomioon ottavana koulutusmuotona, missä tietyltä osin voisi ottaa mallia esimerkiksi IB-lukion tutkimus- ja yhteiskuntaosallistamisen malleista ja jota voisi vahvistaa entistä syvemmällä korkeakoulu- ja työelämä/yhteiskunta-yhteistyöllä.
- Toimenpide (s. 25) maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden perustaitojen vahvistamiseksi on kannatettava. Se tukee sekä yhteiskunnan osaamispotentiaalin täysimääräistä käyttöönottoa että sosiaalisen koheesion tavoitetta.
- Toimenpiteissä olisi perusteltua nostaa esiin erityisesti kahden tutkinnon koulutus, jossa suoritetaan sekä ammatillinen että lukiotutkinto. Kysymyksessä on merkittävä henkilökohtaistamisen väline ja käytäntö, joka osin ja erityisen vaikuttavasti tukee myös selonteon tavoitteita ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen yhdistelmämallina, ja jonka suorittaneilla on asiallisesti erityisen vahva jatko-opintokelpoisuus. Tätä ”ammattilukion” mallia ja sen

toimintaedellytyksiä voi vahvistaa ilman, että luodaan liian mekaanisesti näkymää koulutusmuotojen yhdistämiseen, joka monelle on enemmän uhkakuva kuin tulevaisuusvisio.

Osio: Kohtaanto kuntoon työelämäkumppanuudella ja koulutusta uudistamalla

- Tämä osio jää valitettavan kevyeksi, kun siinä vain tyydytään toteamaan syvemmän työelämäyhteistyön tarve ja yritysten kansainvälistymisen luomat osaamistarpeet. Tässä olisi hyvä todeta, että erityisesti ammatillisen koulutuksen uudistetussa lainsäädännössä keskeisenä lähtökohtana on työelämälähtöisyys ja työssä oppiminen. Tämä antaa hyvät edellytykset kohtaannon parantamiseen. Myös uudessa lukiolaissa työelämän merkitys tuodaan esiin. Kun koulutuspoliittinen selonteko on tulevaisuuspaperi, työelämän ja työn muutosta – jossa vallitseva koronapandemia toimii kiihdyttävänä muutoksen katalysaattorina – olisi syytä käsitellä perusteellisemmin suhteessa koulutuspoliittisiin linjauksiin. Tässä yhteydessä jää myös kaipaamaan kansainvälistymisen suuntaviivoja ja esimerkiksi koulutusviennin esiin nostamista ja näkemystä yrittäjyydestä ja siihen valmentamisesta koulutusjärjestelmässä. Työelämän suhteen koulutusjärjestelmän on entistä enemmän pystyttävä vaikuttamaan uuden työn ja osaamisen luomiseen myös toisella asteella sen sijaan, että tuotettaisiin vain ”tilauksen” mukaan osaajia työmarkkinoille. Kohtaanto ei niinkään ole enää tuottajan ja tilaajan vuorovaikutusta vaan osaamistarpeiden monisyistä ratkaisemista. Tästä seuraa väistämättä työelämän kehittämiskäytännön ulottuminen entistä enemmän myös toiselle asteelle, erityisesti ammatilliseen koulutukseen.

- Kuvatut toimenpiteen jäävät pääsääntöisesti tässä yleisiksi toteamuksiksi työelämäyhteistyön ja kansainvälisen liikkumisen vahvistamisesta ja syventämisestä ilman mitään selkeitä linjauksia. Erikoisammattitutkintojen toteaminen (s. 26) on hyvä asia mutta jää irralliseksi. Myöskin sinänsä ison oloinen toimenpidelinjaus ”Luodaan eri koulutusasteita ja -aloja ylittävää palvelutarjontaa ja yhteisiä osaamiskokonaisuuksia työelämän ja ihmisten osaamistarpeisiin vastaamiseksi” herättää enemmän kysymyksiä kuin luo selkeyttä. Viitataan tällä valmisteluissa esillä olleeseen jatkuvan oppimisen keskukseen, jonka riskinä on osaamisen tarjonnan eriyttäminen oppilaitoksista?

Osio: Vaikuttavuutta ja laatua toisen asteen koulutukseen toimintatapoja ja osaamispalveluita uudistamalla

- S. 26-27 toteamus tarpeesta entistä enemmän hyödyntää pedagogiikkalähtöisesti digitalisaatiota on keskeinen, ja koronapandemian aiheuttaman vaikuttavan digitalisaation edistymisen vuoksi niin koulutusta kuin kaikkea toimintaa koskeva. Digipedagogiikan vahvistamisen linjaukset voivat hyvin saada vahvan parlamentaarisen tuen ja siten olla yksi ydin selonteon 2040-ulottuvuudessa. Tässä olisi myös paikka rohkealle tavoitteenasettelulle ja koulutusjärjestelmän osaamisen vahvistamisen linjauksille.

- Esitetty rakenteellisen kehittämisen vaatimus kytketään ennen muuta väestökehitykseen ja ratkaisuksi esitetään lisääntyvää yhteistyötä: ”Toimintaympäristön tuottamat ongelmat ovat niin

mittavia, että toiminnallisen uudistamisen lisäksi ne edellyttävät toisen asteen koulutuksen toimijarakenteen kehittämistä. Toisen asteen koulutuksen järjestämisen rakenteita on uudistettava, jotta hyvä koulutuksen saatavuus voidaan turvata maan kaikissa osissa. - - Yhteistyötä lisätään toisen asteen koulutuksen, perusopetuksen ja korkeakoulujen välillä.” Samassa yhteydessä todetaan myös, että ”toiminnan kustannustehokkaan organisoinnin näkökulmasta järjestäjäkohtaisen opiskelijamäärän on oltava riittävä”. Tilannekuva on realistinen, mutta rakenteellinen kehittäminen ei voi olla ensisijaisesti ongelmanratkaisua. Siksi positiivinen visio, digitalisaation mahdollisuudet ja strateginen ohjaaminen kaikkia elementtejä hyväksi käyttäen korostuvat. Koulutusrakenteiden muuttamisesta ja muutosten reunaehdoista pitäisi tavoitella laajaa parlamentaarista näkemystä sen minimoimiseksi, että kehitystä värittää muutosvastarinta ja vanhojen rakenteiden puolustustaistelu.

- Toimenpiteenä esitetty (s. 27) toisen asteen yhdessä korkeakoulujen, perusopetuksen ja keskeisten sidosryhmien kanssa rakennettava koulutuksen digitaalinen palveluekosysteemi vaikuttaisi sinänsä kannatettavalta koulutuksen digitalisaation ulottuvuudelta. Suurena haasteena ovat käytössä olevat erilaiset järjestelmät (todennäköisesti painopiste on rajapintojen rakentaminen järjestelmien välillä enemmän kuin uusi järjestelmä), mutta toisaalta tietojen käsittelyn ja siirtymisen sujuvuus on joka tapauksessa koko ajan prosessissa oleva haaste. Jatkuvan oppimisen painotus luo painetta tällaiseen palvelujärjestelmään.
- S. 27-28 toimenpide-ehdotuksessa todetaan: ”Tuetaan ammatillisen koulutuksen, lukiokoulutuksen sekä korkeakoulujen koulutuspalveluiden, tilojen, laitteiden sekä henkilöstön yhteiskäyttöä ihmisten ja työelämän sivistys- ja osaamistarpeisiin vastaamiseksi, koulutuksen toimintaedellytysten vahvistamiseksi sekä koulutuksen laadun ja saavutettavuuden parantamiseksi. Helpotetaan kannustimin ja tarvittaessa lainsäädäntöä sekä tutkintojen ja opetussuunnitelman perusteita uudistamalla toiminnallista yhteistyötä eri koulutusasteiden välillä.” Gradian sisäisen kehittämisen ja koulutuksen järjestämisen (ammatillinen, lukiokoulutus, aikuisten perusopetus ja taiteen perusopetus) sekä ammattikorkeakoulun ja yliopiston kanssa muodostetun EduFutura-osaamiskeskittymän luomien kokemusten ja tarpeiden perusteella toimenpide on kannatettava ja syytä konkretisoida. Vaikuttavan yhteistyön tekeminen ei niinkään ole kiinni yhteisen tahtotilan muodostamisesta kuin koulutusjärjestelmän ja lainsäädännön kyvystä mahdollistaa sitä. Yhteistyöllä on kuitenkin oltava positiivinen ja motivoiva osaamisen edistämisen visio ja ennen muuta selkeä tarkoitus. Parhaimmillaan toimiva yhteistyö on vaihtoehto pahimmillaan kankeille hallinnollisille ja rakenteellisille ratkaisuille.
- Gradian toimintakokemusten pohjalta on myös sinänsä kannatettava toimenpide (s. 28) tukea ”ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen järjestäjien keskinäisiä yhdistymisiä sekä toisen asteen koulutuksen kattavien koulutuksen järjestäjäkokonaisuuksien syntymistä” mikäli toimenpiteiden lähtökohtana on koulutusmuotojen toiminnan ja laadun varmistaminen ja kehittäminen ja suunnitelma yhteistyön totuttamisesta. Rahoitusjärjestelmien (erityisesti ammatillisessa koulutuksessa) strategiarahoituksen elementeillä voitaisiin yhtenä ohjauksen keinona tukea perusteltuja ratkaisuja. Mahdollisilla yhdistymisillä ei kuitenkaan voida loppuun saakka turvata toimipisteverkkoja ja fyysistä saavutettavuutta; digitalisaation mahdollisuuksia joudutaan kaikissa tapauksissa hyödyntämään. Todettu lopputulema ”sekä ammatillisen että lukiokoulutuksen järjestäjiä on oleellisesti nykyistä vähemmän” on ilmeinen seuraus linjauksesta, ja toteamus siitä,

että ”koulutuksen järjestäjäorganisaatiot voivat olla fyysisten tilojen ja laiteiden osalta keveitä” tunnustanee digitalisaation välttämättömyyden.

- Keskeiseksi toimenpiteeksi on (s. 28) nostettu toisen asteen koulutuksen turvaamiseksi ja koko maan kattavan saavutettavuuden varmistamiseksi laadittava uudistamisohjelma ja sen tiekartta (toimeenpanosuunnitelma). Esityksen mukaan se tehdään alueelliset erityispiireet huomioon ottaen. Mikäli asiassa aidosti syntyy koulutuspoliittisen selonteon vaikuttava linjaus, on asian valmistelun dialogi alueiden, koulutuksen järjestäjien ja niiden omistajatahojen ja keskeisten sidosryhmien kesken varmistettava. Viimeaikaiset koulutusjärjestelmän rakenteelliset muutokset ovat ylhäältä määriteltynä toimintana tapahtuneen varsin verkkaisesti. Todennäköisesti koulutuksen järjestämisen laaja-alaisuuden ja vaikuttavan yhteistyön mahdollistaminen ja tukeminen juridiikan ja talouden ulottuvuuksissa on tehokkain tapa uudistamiseen.

- Selonteossa summataan toimenpiteiden toteutuessa syntyvää tavoitetilaa rahoituksen osalta (s. 29): ”Rahoitus ja lainsäädäntö luovat puitteet lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestämiselle maan kaikissa osissa ja tukevat tarkoituksenmukaisella tavalla toisen asteen koulutuksen kokonaisuuksien muodostumista ja niiden välistä yhteistyötä. Rahoitus tukee myös yhteistyötä korkeakoulujen kanssa.” Rahoitus on muutoksen keskeinen elementti, eikä muutos onnistu ilman rahaohjauksen oikeasuuntaisuutta. Koulutuksen rahoituksessa olisi kuitenkin syytä välittömästi korjata olemassa olevat epäkohdat, etteivät ne lähde ohjaamaan kehitystä ei-toivottavaan suuntaan koulutuspoliittisen selonteon tahtotilankin näkökulmasta. Lukiokoulutuksen rahoitusmalliin syntynyt vajaa 15 prosentin luokkaa oleva valtionosuuden jatkuva vajaarahoitus olisi korjattava tilanteessa, jossa pääasiallisina järjestäjinä toimivien kuntien asema uhkaa sote-mallintamisen myötä rahoituksellisesti entisestään vaikeutua. Ammatillisen koulutuksen haluttu rahoitustaso olisi asetettava perusrahoituksen korotuksella eikä määräaikaisilla rahoituksilla, jotka pahimmillaan luovat pysyviä kustannusrakenteita kertaluontoisen rahoituksen varaan. Miten uskottava koulutuspoliittisen selonteon visio ja sen edellyttämä resurssinäköymä voi olla, mikäli näitä ilmeisiä epäkohtia ei korjata?

- Selonteon toisen asteen tulevaisuuskuvan (s. 29) viimeinen linjaus on varsin laeva: ”Vahvoja koko toisen asteen sekä myös korkeakoulutuksen kattavia järjestäjiä on huomattavasti nykyistä enemmän.” Korkeakoulut tekevät jo nyt hyvinkin pitkälle menevää yhteistyötä toisen asteen kanssa ja harjoittelukouluja (lukiot) ylläpitäessään ne toimivat toisen asteen koulutuksen järjestäjinä. Yliopistot voivat myös omistaa ammattikorkeakouluja ja ainakin teoreettisesti myös toisen asteen yhtiömuotoisia oppilaitoksia. Näistä huomioista huolimatta, tällainen linjaus vaatisi kuitenkin tarkemman avaamisen, että sitä voisi arvioida. Olisi myös syytä kiinnittää huomiota koulutuksen järjestämisen omistajaohjauksen asiantuntemukseen ja kehittämiseen; kunnat ovat merkittäviä toisen asteen koulutuskokonaisuuksien omistajia ja myös ammattikorkeakoulujen omistajia.

Kommentit lukuun 3.3 Korkeakoulut

- Korkeakoulutuksen keskeinen selonteossa esitetty tavoite liittyy yhä suuremman osuuden saamiseen korkeakoulutukseen. Osaamisen tason nostaminen onkin keskeinen edellytys

suomalaisen yhteiskunnan menestykselle. Tässä ei saa kuitenkaan sortua mekaaniseen tutkintoajatteluun, koska viime kädessä on kysymys osaamisesta ja sen jatkuvasta päivittämisestä ja suuntaamisesta suhteessa yksilön, yhteiskunnan ja työelämän tarpeisiin. Siksi tavoitteeseen täytyy osallistaa myös ammatillisen koulutuksen lisätutkinnot (ammattitutkinnot ja erikoisammattitutkinnot) ja ei-tutkintoon johtava kulutus.

- Kansainvälistämisen tavoite on oikea, ja koskettaa koko koulutusjärjestelmää. Ulkomaalaisten opiskelijoiden 15 prosentin osuus on tavoitteellinen mutta realistinen. Erityisesti pitäisi panostaa siihen, että korkeakouluopintajat kansainväliset osaajat työllistyisivät Suomessa. Vastaavasti kansainvälinen vaihto ja harjoittelu ja niiden kehittäminen olisi hyvä linjata. Samaan tavaan ilmaistu tavoite, että ”Suomi on maailman johtava digitalisaation hyödyntäjä korkeakoulutuksessa ja siihen perustuvassa jatkuvassa oppimisessa” on riittävän kunnianhimoinen. Näin tavoitteisiin pitäisi kytkeä myös vahvasti osaamisen palvelujen vienti (koulutusvientit), jolle vision mukaisten tavoitteiden toteutuminen luon lähes loputtoman potentiaalin.
- Korkeakoulujen opiskelijamäärien kasvattamiseksi on jo päätetty lisätä aloituspaikkoja reilulla 10 000:lla vuosina 2020-22. Tämä on kuitenkin vasta alku ja tavoitetasoon pääseminen edellyttää rahoitusta (kaikkea tuskin voidaan saavuttaa läpäisyä parantamalla), jonka suhteen koulutuspoliittisessa selonteossa tarvittaisiin tässäkin kohden resurssinäköymä. Lisäksi selonteossa todetaan (s. 30), että ”lisäksi se edellyttää nykyistä paljon nopeampaa siirtymistä toiselta asteelta korkeakouluun”. Tämän tavoitteen näkökulmasta on todettava, erityisesti kun selonteossa kannetaan huolta ammatillisesta koulutuksesta jatko-opiskeluun siirtymisestä tavoitteen saavuttamiseksi, että ammatillisen koulutuksen alkuperäinen, vuonna 2020 osittain jäädytetty rahoitusmalli ohjasi painokkaasti juuri laadun ja läpäisyn parantamiseen.
- Tavoitteet ammatillisen koulutuksen väylän sujuvoittamisesta korkeakouluopintoihin ovat sinänsä perusteltuja, mutta korkeakouluopintojen ohessa on pidettävä mielessä ammattiosaamisen jatkoväylä (työelämä & jatkuva oppiminen mukaan lukien ammatti- ja erikoisammattitutkinnot) osaamisen kasvattamisessa.
- Koulutusvientit mainitaan ohimennen (s. 31) korkeakoulutusta käsittelevässä osiossa, mutta kokonaisuudessa se jää valitettavan pimentoon, eikä siihen linjata mitään toimenpiteitä itse selonteossa. Viitataan kyllä koulutusviennin tiekarttaan 2020-23 ja siinä esitettyihin toimenpiteisiin, mutta niitä ei mitenkään käsitellä. Kuitenkin koulutusjärjestelmän tuottama osaaminen ja itse koulutus on huikea vientipotentiaali.
- Myös korkeakoulujen osalta luodaan näköymä rakenteelliseen kehittämiseen: ”Nykyisen kaltaisen duaalijärjestelmän toimivuutta ja tarkoituksenmukaisuutta tarkastellaan erityisesti väestökehityksen ja digitaalisuuden rakenteille aiheuttamien muutospaineiden näkökulmasta. Ratkaisulla tavoitellaan joustavuutta, monipuolista tarjontaa ja oppijakeskeisyyttä edistäviä rakenteita yli korkeakoulusektoreiden”. Olisi perusteltua vielä terävöittää, mikä on rakenteellisen

kehittämisen positiivinen ja motivoiva veturi – viime kädessä sen pitäisi olla maailman paras korkeakoulujärjestelmä eikä väestön keskittyminen.

Kommentit lukuun 3.4 Tiede ja tutkittu tieto

- S. 36 todetaan: ”Tutkimuksen tuottavuus paranee, kun siihen investoidaan tasapainoisesti koko koulutus- ja tutkimusjärjestelmässä. Seuraavan sukupolven tutkiva Suomi rakentuu vain, jos tieteellisessä tutkimuksessa välttämättömiä taitoja on aiempaa suuremmalla osalla niistäkin kansalaisista, joilla ei ole tutkijankoulutusta.” Toteamus on perusteltu ja osaltaan antaa näkymää lukiokoulutuksen kehittämiseen vähemmän ylioppiaskirjoitusten ehdoilla olevaksi ja enemmän opiskelijoiden kasvua ja osaamista monialaisesti tukevaksi ja tiedon soveltamisen tunnistavaksi koulutukseksi ja ammatillisen koulutuksen soveltuvan TKI-ulottuvuuden vahvistamiseen ja kytkemiseen mm. erikoisammattitutkintoihin. Jälkimmäiseen ulottuvuuteen viitataan myös Rinteen/Marinin hallitusohjelmassa: ”Vahvistetaan ammatillista osaamisketjua korostamalla ammattikorkeakoulujen, oppilaitosten ja pk-yritysten merkitystä suomalaisessa TKI-järjestelmässä.”

Kommentit lukuun 3.5 Vapaa sivistystyö

-

Kommentit lukuun 3.6 Jatkuva oppiminen – työuran aikainen oppiminen

- S. 41 todetaan jatkuvasta oppimisesta: ”Osaamistarpeet eivät aina asetu koulutusjärjestelmän koulutustasoille, vaan niihin voitaisiin parhaiten vastata yhdistelemällä toisen asteen ja korkea-asteen sisältöjä. Työ-ikäisten käyttämät osaamispalvelut ovat edelleen liiaksi sidottuja kansalliseen tutkintorakenteeseen. Tarvitaan uusia ratkaisuja, joilla voidaan hankkia henkilökohtaisiin osaamistarpeisiin soveltuvaa osaamista.” Jatkuvan oppimisen osalta viitataan asian jäsentymiseen omassa prosessiin, ja asia kytkeytyy digitaalisuuteen, koulutusorganisaatioiden yhteistyöhön ja ajatukseen kokoavasta jatkuvan oppimisen keskuksista, jonka riskinä voi olla ylimääräinen hallinto. Koulutuspoliittisessa selonteossa ei kuitenkaan tehdä linjauksia vaan viitataan omassa prosessissaan valmistuviin linjauksiin, jotka avataan ja täsmennetään kun ne valmistuvat. Tältä osin selonteko on keskeneräinen luonnos.
- Digitalisaation ja mutta vielä laajemmin koko teknologian murros olisi perusteellisesti tarkasteltava jatkuvan oppimisen linjaamisen keskeisenä lähtökohtana,
- OSAAMINEN TURVAA TULEVAISUUDEN. Jatkuvan oppimisen parlamentaarisen uudistuksen linjaukset (Valtioneuvoston julkaisu 2020:38) pohjalta olisi tiivistettävä koulutuspoliittiset linjaukset arvioitaviksi.

Kommentit lukuun 3.7 Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

- On hyvä, että koulutuksen keskeiseen henkilöstöön, sen osaamiseen, satavuuteen ja opettajankoulutukseen kiinnitetään huomiota selonteossa. Selonteon anti tässä jää kuitenkin varsin itsestään selväksi linjaukseksi (s. 43): ”Ammattitaitoisten opettajien ja muun henkilöstön saatavuus turvataan.” Opettajankoulutuksessa (s. 44-45) on digitalisaatioon ja etäpedagogiikan ulottuvuuteen on tehty tarpeellinen vaikkakin kovin yleinen linjaus.

Kommentit lukuun 3.8 Taide- ja kulttuurikasvatus ja -opetus ja taiteen perusopetus

- Taiteen perusopetuksen tarjonnan ja saatavuuden lisääminen on perusteltua.

Kommentit lukuun 3.9 Opintotuki

- Opintotuki on merkittävä etuus ja koulutustason nostamiseen vaikuttava väline ja sen kehittäminen on perusteltua. Etuuksienkin kohdalla korostuu tarve koulutuspoliittisen selonteon resurssi-arvion tekemiseen.

Kommentit lukuun 3.10 Ruotsinkielisen koulutuksen tilanne, tavoitteet ja toimenpiteet

- Ruotsinkielisen koulutuksen kohdalla voisi olla myös kontribuutio pohjoismaisiin työmarkkinoihin ja ylipäättään vahvoihin yhteyksiin Pohjoismaihin. Kasalliskielillä saatavat palvelut ovat perustuslaillinen oikeus, mutta ruotsinkielinen koulutus avaa myös laajoja näkymiä ja mahdollisuuksia.

Kommentit lukuun 3.11 Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut

- Yleisesti ottaen selonteossa kuvataan osuvasti maahanmuuttajataustaisten tilanne koulutusjärjestelmässä. He ovat aliedustettuja sekä lukiokoulutuksessa että korkeakouluissa ja tarve erityisiin toimiin koulutuksen antaman pääoman kasvattamiseksi on ilmeinen. Viime kädessä on kysymys koko kansakunnan osaamispotentiaalin lunastamisesta ja myös sosiaalisen koheesion tukemisesta. Avainasemassa ovat perustaidot kielitaito mukaan lukien ja erityisen tehtävän muodostavat Suomeen nuorina tai aikuisina saapuneen, joiden sitouttamiseksi ja kotouttamiseksi tarvitaan panostusta. Oppivelvollisuuden pidentämiseen sisältyvässä tutkintoon valmentavassa koulutuksessa (tuva) on erityinen tehtävä maahanmuuttajataustaisten huomioimisessa.

Kommentit lukuun 4. Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat

- Tilannekuva on muodostettu seitsemässä ulottuvuudessa: väestömuutos koulutusjärjestelmän mullistajana (joka saa erityisen painoarvon), koulutuksellinen tasa-arvo ja koulutus tasa-arvon tuottajana (jossa tehdään varsin rohkea väittäminen siitä, että koulutuksellinen tasa-arvo ei nyt toteudu (s. 67), teknologian ja digitalisaation mahdollisuudet, työelämän muutos, aktiivinen kansalaisuus ja demokratia, kansainvälisyys ja globaali vastuu (tässä taustassa myös koulutusvienti saa jonkin verran näkyvyyttä, s. 77) sekä ympäristön tila ja ilmastonmuutos, joka painoarvoonsa nähden jää ehkä eniten irralliseksi taustaksi, johon ei juurikaan ole kytkentöjä itse selonteon leipätekstissä.
- Perinteinen esitystapa, jossa taustoittavat muutostekijät esitellään raportin alussa voisi olla toimivampi ratkaisu. Kaikissa tapauksissa tarvittaisiin selonteon tiivistys.

Saarikoski Vesa
Jyväskylän koulutuskuntayhtymä Gradia